

AUSBREITUNG DES BLASSPÖTTERS (*HIPPOLAIS PALLIDA ELAEICA*) IM NORDÖSTLICHEN TEIL DER TIEFEBENE

Fintha István

Nationalpark, Hortobágy

Diese Vogelart ist eine der sich von Südosten her ausbreitenden Faunenelementen, deren Verbreitungsgrenze in jüngster Zeit bedeutend nach Norden verschoben wurde (MAKATSCH, 1955).

Nachdem nahe der Südgrenze Ungarns immer mehr ausländische Berichte über seine Brutnester erscheinen (CSORNAI, 1947, 1955, 1957; CSORNAI—SZLIVKA—ANTAL, 1958; TRISCHLER, 1951) wurde auch in Ungarn beobachtet (WARGA, 1955) und 1959 seine Brut beschrieben (GYÓRY—SCHMIDT, 1961).

Mit der Zeit schien hauptsächlich entlang der Tisza nach Norden zu expandieren. 1972 verliess schon Tiszakürt besiedelt und 1973 wurde bei Szajol beobachtet (BANKOVICS 1974).

Später erschien noch nördlicher. 1976. 05. 17. beobachteten wir mit ARADI Cs., meinem Mitarbeiter, zwei Exemplare in Kronen von riesiger Weiden, die eine Melodie fortwährend wiederholten bzw. zeitweilig sich lange verstummten.

Am nächsten Tag sahen wir auf der gleichen Stelle zwei singende und ein schweigendes Exemplar stundenlang. Sie sammelten in der Krone und manchmal sangen kurze Strophen.

In den folgenden Wochen hatte ich die Möglichkeit sie mehrmals zu beobachten, mal eins, mal zwei, mal vier, aber nur bis Ende des Monats, wann sie verschwunden. Die Vögel zeigten Zugbenahmen. Ihr Gesang war noch nicht voll und wurden nicht in dem für ihre hiesige Brut charakteristischen Biotop, in Weiden von Strauchgrösse, beobachtet, sondern grösstenteils in der Krone. An kalten und regnerischen Tagen sangen sie sehr selten, höchstens ein- oder zweimal.

Das Bild des Gebietes entspricht dem bekannten Typ der Überschwemmungsgebiete der Tisza, mit reicher Vegetation. Die Vögel hielten sich in wassernahen Hainen auf, wo Fahrehaus, einige Wochenendhäuschen, und eine Tscharda zu finden waren, d. h. mässig gestört war. Trotzdem war das Benehmen der Vögel natürlich. In der Nähe, auf dem grossen Überschwemmungsgebiet wechselten sich Weiden—Pappelhainen (*Salicetum albaefragilis*) mit Ulmen-Eschen-Eichenhainen (*Fraxino pannonicarum-Ulmetum*) und Kopfweiden mit toten Armen, den grössten Raum jedoch nahmen beiderseits des Flusses die Weidenstrauche (*Salicetum triandrae*) ein. Nahe der Beobachtungstelle waren Pirol, Turteltaube, Wendehals, Kleiber, Kohlmeise, Gartengräsmücke, Grauschnäpper, Waldkauz, Feldsperling und Rauchschwalbe zu beobachten.

Hier sollte noch eine ältere Angabe aus meinen Aufzeichnungen erwähnt werden. 1965. 08. 16. nahe Szamosbecs in *Salicetum triandrae* einer Insel der Szamos waren in Gesellschaft von Sprosser, einiger Rohrammer, so-

wie Gartengrasmücke 4—5 Blasspötter zu beobachten. Sie waren stumm, wie die Zugvögel. Ich traf sie an mehrerer Tagen an gleicher Stelle. Seitdem sah ich die Art nicht mehr in der Nähe, es ist wahr, dass ich die Gegend selten besuchte. Sein Vorkommen kann durch die ökologischen Verhältnisse des Biotops beglaubigt werden, seine genaue Verbreitungsgrenze sollte aber mit Brutnachweisen festgelegt werden.

Irodalom

- Bankovics, A. (1974)*: Spreading and habits of *Hippolais pallida* along the Tisza. Tiscia. 9. Szeged.
- Bankovics, A. (1974)*: Stand der Verbreitung des Blasspötters im 1972 und 1973 der Donau und Theiss entlang. *Aquila*. 80—81. 309. p.
- Csornai, R. (1947)*: The extension of the pale Warbler. *Aquila*. 51—54. 180. p.
- Csornai, R. (1955)*: Ornithological news from Yugoslavia. *Aquila*. 59—62. 466. p.
- Csornai, R. (1957)*: Ornithological Data from Yugoslavia. *Aquila*, 63—64. 361—362. p.
- Csornai, R.—Szlivka, L.—Antal, L.*: Data to the ornis of Batchka and Bánát. *Aquila*. 65. 234—239. p.
- Györy, J.—Schmidt, E. (1961)*: The Appearance and Extenzion of the Olivaceous Warbler in Hungary. *Aquila*. 67—68. 26—31. p.
- Makatsch, W. (1955)*: Verbreitungsgrenzen südosteuropaischer Vogelarten und ihre Veränderung. *Aquila*. 59—62. 342—346. p.
- Trischler, A. (1951)*: Nachtragsbericht zum Vorkommen des Balkans Blasspötters bei Káty. *Aquila*. 55—58. 302—303. p.
- Warga, K. (1955)*: The Olivaceous Warbler's appearance at Kisbalaton. *Aquila*. 59—62. 447. p.

A halvány geze (*Hippolais pallida elaiica* Lind.) terjeszkedése az Alföld északkeleti részén

Fintha István

Hortobágyi Nemzeti Park

A dolgozat a halvány geze 1976. évi tiszacsegei előfordulását írja le, s egyben összefoglalja a faj magyarországi terjeszkedésének irodalmi forrásait. A tiszacsegei rév közelében megfigyelt példányok költésidőben énekeltek, így fészkelésük feltételezhető. A május 17-én megfigyelt éneklő példányok után néhány héten át még több megfigyelés történt, ekkor azonban a madarak vonuló viselkedést tanúsítottak.

Anschrift des Verfassers:
I. Fintha
Debrecen—Hungary
Böszörményi út 138.
H—4032

Dr. Endes Mihály

A Duna—Tisza közti sziksós tavakat hiába keressük a Hortobágyon; a féltve őrzött madárritkaságaik, a székilile (*Charadrius alexandrinus*), a gulipán (*Recurvirostra avosetta*) és a gólyatöcs (*Himantopus himantopus*) sem tartozik a Közép-Tiszavidék madárvilágának jellegzetes képviselői közé. Míg a székilile néhány párban mindenkor a Hortobágy fészkelőmadara volt, az utóbbi évtizedben állománya nagymértékben megfogyott. A másik két faj költésére azonban az irodalomban semmiféle bizonyítékot sem találhattunk. A szegedi Fehér-tó sziki madárvilágának az 1950-es évek során történt eltűnését követően — többek között — a Tiszántúl egyes megfelelő területei (Kardoskút, Tiszavasvári) vették át a Fehér-tó szerepét, és adtak otthont az említett madárfajok tekintélyes részének.

E madárfajok ökológiai igényeit figyelembe véve, nem is jelentett nagy meglepetést, hogy mindhármuk egy és ugyanazt a területet választotta fészkelőhelyül a Hortobágyon. Az általam Ari járásnak nevezett terület Balmazújváros községtől keletre, közvetlenül annak szélén helyezkedik el. További határait műutak és a Keleti-főcsatorna képezik. Mai képeinek kialakításában döntő szerepe volt az embernek. Az itt található számos kisebb-nagyobb, jórészt a csapadékviszonyoknak megfelelően változó (4—5 ártól 1—2 hektárnyi terjedelmű „tó” és vízállás egymással részben, ill. időnként összefügg. A víz mélysége maximum 90 cm, és bennük több, zömmel néhány négyzetméteres kis sziget is látható. Ezek hajdani kubikgörök, amelyekben — POSTA GÁBOR helybeli idős pásztor elmondása szerint — jó néhány évtizeden keresztül folyt a vályogtégla vetése, míg a jelen kép kialakult. Az uralkodó talajtípus az oszlopos szerkezetű szolonyec, amely azonban erősen szoloncsákos jellegű. A tavaszi vízállások zsugorodása, majd megszűnte után csakhamar óriási felszíneken kivirágzik a só, amely akár 1 cm vastagságot is elérhet. E só azonban — ellentétben a kiskunsági szikesekkel — zömmel nem Na_2CO_3 (a tulajdonképpeni „sziksó”), hanem Na_2SO_4 . Emiatt a vizek pH-értéke is legfeljebb 9—9,5.

A tavak közvetlen környékének növényzetét nagy, összefüggő területen a *Puccinellietum limosae hungaricum puccinellietosum Artemisia maritima faciese* alkotja. Az északi részeken több ha-os *Artemisio-Festucetum pseudovinae pannonicum* társulás látható, kis *camphorosmetosum* foltokkal tarkítva. Tavasszal tömeges a legkopárabb sófelszíneken a *Matricaria chamomilla*. Délen viszont vizes rétekbe megy át a vegetáció (*Agrosti-Alopecuretum pratensis* és *Agrosti-Fleochari-Alopecuretum geniculati*). Azaz botanikai téren — a növénytársulások szintjén — is jelentős a különbség, hiszen nincs sem *Lepidium cartilagineum*, sem *Salicornia prostrata* stb. A tavak növény-

zetét dús hínárvegetáció képezi: *Batrachium trichophyllum*, *Chara foetida*, valamint nagy tömegű *Cladophora glomerata*. A partok csaknem teljesen kopárak. Lényeges említeni, hogy a terület közvetlen és távolabbi környéke részben liba- és sertés-, valamint juh- és marhalegelő.

A terület először 1971-ben vonta magára a figyelmet, amikor is a gólyatöcs egy példányát észleltem itt. Figyelemre méltó tény, hogy ugyanebben az évben bizonyosodott be a Hortobágyon a gulipán fészkelése is (Nagyhalastó, négy pár). 1975-ben az Ari járáson is eredményesen költött egy pár gulipán (a Nyíró rétjén egy másik pár), és ismét megjelent, most már párban a gólyatöcs, de végül elhagyták a területet. Ez évben itt 4—5 pár székilile költése volt biztos. 1976-ban a költőállomány: 7 pár gulipán, egy pár gólyatöcs és 15—20 pár székilile, valamint egy pár küszvágó csér (*Sterna hirundo*) és kis csér (*Sterna albifrons*) tett kísérletet költésre. Megjegyzendő, hogy az egyéb, itt élő madárfajokat nem érintem, csupán azt említem meg, hogy 1975-ben és 76-ban is észleltem itt fészkelési idényben székipacsirtát (*Calandrella brachydactyla hungarica* Horváth). 1977-ben a madárvilág szegényesebb volt, bár a gulipán és a székilile kisebb létszámban leköltött. Az eddig leírtakkal kapcsolatban még egy gondolat felvetődik és ez a gulipán nagyfokú euritopiája. A tengerpartok és a lúgos, sziksós tavak jellegzetes madara ugyanis megtalálta táplálékát a hortobágyi semleges kémhatású természetes és mesterséges tavakon (Halastó, Nyíró), a hasonló vízzel elárasztott liba- és kacsanevelő tavaknál, és így mindezekben a helyeken sikeresen költött is. Az elmondottak alapján remélni lehet, hogy nem alkalmi, véletlen jelenség tanúi vagyunk csupán, és e madárfajok megtelepedésén túl szétterjedésük is folytatódni fog a Hortobágyon!

Ausbreitungen in der Hortobágy

von Dr. Mihály Endes

Das Brüten des Stelzenläufers (*Himantopus himantopus*) und der Säbelschnäbler (*Recurvirostra avosetta*) wurde in Hortobágy in früheren Zeiten nicht beschrieben. Verfasser hatte im Jahre 1971 in der Nähe von Balmazújváros einen Stelzenläufer beobachtet. Im selben Jahr brüteten 4 Paare Säbelschnäbler im Gebiet der Hortobágyer Fischteiche. Im oben erwähnten Gebiet neben der Stadt Balmazújváros hatte ein Paar Säbelschnäbler im Jahre 1975 ebenfalls mit Erfolg gebrütet, im denselben Jahr wurde dort auch ein Paar Stelzenläufer beobachtet. Im Jahre 1976 brüteten dort unter anderem folgende Arten: 7 Paare Säbelschnäbler, 1 Paar Stelzenläufer, 15—20 Paare Seeregenpfeifer. Auch ein Paar Zwergseeschwalbe hatte im Gebiet einen Brutversuch gemacht.

Anschrift des Verfassers:
Dr. M. Endes
H—5350 Tiszafüred
Nefelejts u. 2.